

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-2-218-227>

УДК 37.032

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5404-8171>

Наталія Шпиг,
кандидат педагогічних наук,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ

МОРАЛЬНО-ДУХОВНІ ЦІННОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ТА МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто науково-теоретичні підходи до визначення змісту та механізмів морально-духовних цінностей учнівської молоді.

Мета статті полягає у вивченні наукового доробку з проблематики формування морально-духовних цінностей; аналізі результатів проведеного опитування представників сучасної учнівської молоді західних областей України з досліджуваної проблематики. Основними завданнями визначено: вивчення наукових підходів до трактування змісту морально-духовних цінностей; характеристику запропонованих механізмів формування морально-духовних цінностей учнівської молоді; актуалізацію змісту морально-духовних цінностей сучасної учнівської молоді в системі ціннісних орієнтацій (за результатами проведеного опитування). Для досягнення мети використано комплекс методів: аналіз, синтез, систематизація, опитування, порівняння.

В ході виконання дослідження було проаналізовано джерельну базу з проблеми дослідження, здійснено наукове порівняння підходів щодо розуміння змістовного наповнення морально-духовних цінностей та механізмів їх формування. Проведено опитування учнівської молоді (західні області України: Закарпатська, Чернівецька, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська та Рівненська) з проблеми формування ціннісної єдності, змістовною частиною якої є морально-духовні цінності учнівської молоді.

Проаналізовано результати опитування та встановлено спорідненість розуміння змісту морально-духовних цінностей, що викладені в наукових доробках дослідників та розумінні опитаних респондентів.

Визначено подальші перспективи дослідження, зокрема й щодо порівняння визначення педагогами та батьками змісту морально-духовних цінностей, а також вивчення особливостей морально-духовних цінностей учнівської молоді в інших регіонах України.

Новизна дослідження полягає в експериментальному аналізі змістовного розуміння сучасною учнівською молоддю морально-духовних цінностей як важливої складової системи цінностей в середовищі сучасної учнівської молоді.

Ключові слова: цінності, морально-духовні цінності, учнівська молодь, честь, гідність, любов до Батьківщини, патріотизм, свобода.

© Наталія Шпиг, 2025

Вступ. Проблема морально-духовних цінностей учнівської молоді традиційно посідає важливе місце в науковому, освітньому та суспільному дискурсі. Упродовж різних історичних епох питання формування ціннісних орієнтирів підростаючого покоління залишалося ключовим чинником стабільного розвитку суспільства. У сучасних реаліях – на тлі соціальних трансформацій, викликів війни, цифровізації та глобалізації значення цих цінностей не лише зберігає свою актуальність, а й набуває особливої гостроти.

Сучасні науковці, суспільні й громадські організації та діячі звертаються до різнобічного дослідження проблематики формування цінностей, через аналіз актуальної ситуації, можливостей, перспектив, впливів. Зокрема, аналіз впливу війни на молодь України, представлено в дослідженні ГО «Аналітичний Центр Cedoss» і дослідницької агенції Info Sapiens за ініціативи представництва Фонду ООН в галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України [4]. Результати свідчать, що загалом 82 % долучених до дослідження респондентів підтвердили наявність втрат через війну. Представники команди дослідників припускають, що 18% респондентів, які не зазначили про втрати від війни, їх не усвідомлюють або вважають свої втрати незначними порівняно з втратами інших людей, адже стресові та економічні фактори, ймовірно, торкнулися всіх. Найпоширенішими втратами від війни визначено такі: зниження або втрата прибутку (36 %) та погіршення психічного здоров'я (28 %). Також, 18 % опитаних зазначили про розрив стосунків і стільки ж – розлуку з сім'єю, 16 % вказали про переміщення в інші населені пункти України (власне або членів сім'ї), а ще для 14 % викликом стала смерть друзів або членів сім'ї; 6 % респондентів заявили про пошкодження житла і стільки ж – отримання травм, пов'язаних з воєнними діями (особисто або членами сім'ї). На відміну від довоєнного періоду суттєво зросло занепокоєння здоров'ям (власним або близьких) – 50 % проти 35 % у 2021 році; а також стурбованість психічним здоров'ям – 22 % на противагу 11 % у 2021 році. Відсутність грошей, яка в 2021 році позначалася як топ-проблема молодих людей, відійшла на другий план після здоров'я та блекаутів (її зазначили 31 %). При цьому дохід респондентів суттєво знизився: у 2021 році 23% зазначили, що їм не вистачає на харчування та/або вистачає лише на покриття базових потреб, у 2022 році до цієї категорії потрапило вже 40 %. 27 % опитаних українців стурбовані безпековим питанням, відсутністю можливості самореалізації – ще 19 % та неможливістю працевлаштуватись така ж кількість – 19 %. Варто відзначити, що ці дані актуалізують потреби українців станом на 2022 рік, наразі можемо припустити зростання стурбованості українців пов'язаної з питаннями безпеки, життя і здоров'я, а також наявністю складнощів із плануванням майбутнього.

Також припускаємо, що представлені вище втрати, визначені українцями мають безпосередній вплив на їхні пріоритети та цінності, в тому разі й на морально-духовні цінності учнівської молоді. Дослідниця Д. Бирик здійснила вивчення ціннісних орієнтирів учнівської молоді в умовах війни, за результатами якого пріоритетні сходинки цінностей, на думку

респондентів, належать здоров'ю та безпеці, потім самостійності й незалежності в прийнятті рішень, далі йдуть свобода слова й можливості бути почутими [4].

Представлені вище результати досліджень актуалізують важливість ціннісної складової в життєдіяльності українців та вказують на їхню обумовленість реаліями самого життя. Це, зокрема загальнолюдські цінності: життя та здоров'я; честь та гідність, а також базові цінності, що забезпечують можливість виживання в умовах війни. Варто відзначити, що дослідження потреб різних категорій українців, що потерпають від війни проводиться низкою фондів (зокрема, подано вище) та програм, а от комплексного дослідження морально-духовних цінностей як складової загальної системи цінностей учнівської молоді не проводилось і наразі потребує першочергового теоретичного вивчення та подальшого експериментального дослідження.

Подальший науковий пошук присвятимо теоретичному дослідженню морально-духовних цінностей учнівської молоді та констатуємо актуальний стан морально-духовних цінностей учнівської молоді.

Мета та завдання. Мета статті – здійснити науково-теоретичне дослідження змісту та механізмів формування морально-духовних цінностей учнівської молоді, проаналізувати результати проведеного опитування щодо актуалізації досліджуваної проблематики.

Основними завданнями визначено: вивчити підходи науковців щодо визначення змісту морально-духовних цінностей; охарактеризувати запропоновані механізми формування морально-духовних цінностей учнівської молоді; проаналізувати сутнісне розуміння морально-духовних цінностей учнівською молоддю за результатами проведення опитування.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення, аналіз та узагальнення філософської, педагогічної та психологічної літератури з досліджуваної проблематики; *емпіричні:* аналіз результатів опитування щодо розуміння учнівською молоддю змістовного наповнення поняття «морально-духовні цінності».

Результати дослідження. Досліджуючи проблематику морально-духовних цінностей учнівської молоді, приймаємо наступне визначення досліджуваного терміну як сукупності таких ставлень до особистісно і суспільно значущих норм, правил, принципів поведінки, які забезпечують піднесення морально-етичних знань до рівня моральних поглядів, почуттів, потреб, мотивів, установок. При цьому механізм, що забезпечує формування зазначених цінностей представлений цілеспрямованим і систематичним впливом на свідомість, почуття й поведінку вихованців з метою формування у них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільної моралі.

На думку більшості науковців, що досліджували питання морально-духовних цінностей, такими цінностями є: чесність, справедливість, гідність, порядність, відповідальність, патріотизм, схильність до героїзму, толерантність, старанність, доброзичливість, милосердя, скромність, співчуття, чуйність, благородство, шляхетність, щирість, добродушність, самокритичність, вимогливість, об'єктивність, вірність, непримиренність до антигуманних вчинків, мужність, любов до Вітчизни, рідної культури, мови (І. Бех, М. Боришевський, Г. Васянович, М. Левківський, К. Чорна та ін.) [9].

Згідно з дослідженням, що було проведено Українським католицьким університетом [10] організація сучасного освітнього процесу повинна орієнтуватись на формування таких ключових цінностей як: гідність, рівність, справедливість, толерантність та культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра, верховенство права, нетерпимість до корупції та фаворитизму, патріотизм, соціальна відповідальність, свобода, лідерство та самореалізація. В дослідженні проаналізовано шляхи підтримки цих цінностей в освітньому процесі, а також охарактеризовано приклади коли питання формування відповідних цінностей потребує вдосконалення.

Питання морально-духовних цінностей представлено і в науковому доробку І. Беха [2]. Дослідник вводить поняття «механізм довільної спонуки», що є одним із ключових складників духовного розвитку особистості. Автор також звертається до діяльнісної частини досліджуваного процесу. Значна увага при цьому належить формуванню «Я-духовного» як важливої передумови духовно-морального розвитку підростаючої особистості. І. Бех розробив концепцію Я-центрованості, яка розглядає морально-духовний розвиток безвідривно від контексту реального життя. Змістовне наповнення морально-духовних цінностей підростаючої особистості охоплює: свободу, відповідальність, чуйність, піклування, добро, цінності патріотичного спрямування та ін.

Цікавою, з дослідницької точки зору, є й класифікація цінностей за С. Матяж [8]. Дослідниця пропонує групувати цінності за «тематичними» категоріями: 1) абсолютні – доброта, любов, правда, справедливість, гідність, свобода, чесність; 2) національні – патріотизм, національна гідність, державотворчі прагнення, історична пам'ять, змагання до єдності; 3) громадянські – права і свободи, обов'язки, соціальна гармонія, повага закону; 4) сімейно-родинні – подружня вірність, турбота про дітей, стосунки у сім'ї, пам'ять предків; 5) особистісні – риси характеру, поведінка, стиль приватного життя. Серед численних класифікацій цінностей поширеною є розмежування цінностей на дві групи: 1) колективістські – вони об'єднують

цінностей, які відповідають способу життя в колективі; 2) індивідуалістські – включають цінності, які характеризують інтереси конкретного індивіда [8, с. 29]. Припускаємо спорідненість змістовного наповнення представлених вище морально-духовних цінностей та цінностей представлених у доробку С. Матяж, що виокремлює тематичний критерій групування ціннісних орієнтацій.

Доцільно детальніше зупинитись на аналізі наукових досліджень, що представлять механізм формування морально духовних цінностей. Так, А. Сембрат конкретизує цінності духовно-морального блоку: свобода мислення, чесність, справедливість, гідність, порядність, відповідальність, патріотизм, схильність до героїзму, доброта, толерантність, старанність, доброзичливість, любов до Вітчизни, рідної культури, мови та інших чеснот звертається, до дослідження механізмів формування цих цінностей. Умовами формування таких цінностей, на думку авторки є: залучення старшокласників до конкретної морально-практичної діяльності; використання інноваційних технологій формувальної частини та подальше самовдосконалення досліджуваного процесу [9].

У дослідженні С. Кривоніс узагальнено шляхи налагодження співробітництва між школою, сім'єю, громадськістю, церквою, які сприяли б закріпленню моральних норм на практиці в 90-ті роки ХХ століття. Умовами забезпечення успішності формування зазначених норм є: виступи вчителів та священників перед батьками, відвідування вчителями сімей учнів, спільне обговорення на батьківських зборах проблем морального виховання учнів та недоліків у навчанні й поведінці; індивідуальні консультації, завдання батькам з метою морального вдосконалення молоді в сім'ї, бесіди з батьками щодо виховання в дітей моральності; спільна підготовка та участь у проведенні різноманітних виховних заходів, а також підтримка молодіжного руху, організація опіки молоді над немічними й самотніми людьми [6].

Морально-духовні цінності стали предметом наукового пошуку В. Лаппо, яка обґрунтувала авторське бачення досліджуваного поняття та його змістовне наповнення через такі цінності як: гідність, самодостатність, толерантність, милосердя та відповідальність. Авторка пропонує структурно-функціональну модель формування духовних цінностей молоді в умовах ВНЗ та розробляє змістовне забезпечення досліджуваного процесу, орієнтуючись й на актуалізацію міжпредметних зв'язків [7].

Дослідження моральних цінностей та механізмів морального виховання в контексті компаративістики представлено у науковому доробку Я. Бельмаз [1]. Інтересом наукового пошуку авторки стало вивчення досвіду шкіл США у питанні морального виховання підростаючого покоління. Дослідниця аналізує позитивний досвід, що мотивує приділяти увагу

адаптації певних способів і шляхи формування морально-духовних цінностей, а також наголошує на існуванні складнощів, що спричиняють недоліки процесу морального виховання: особливості менталітету, специфіка американської системи виховання та суто особистісні психологічні причини. Зосереджуючись на позитивному досвіді, Я. Бельмаз наголошує на необхідності врахування взаємозалежності досліджуваного явища з середовищними можливостями, специфікою підліткового віку та обумовленістю морального та громадянського виховання. Також дослідниця зауважує на існуванні позитивного досвіду, що забезпечується релігійним вихованням, навіть зважаючи на світський характер освітньої системи у США. Ціннісними орієнтирами освітнього процесу в США є забезпечення формування таких цінностей як: свобода, права людини, толерантність, повага, турбота, довіра, які розглядаються у якості змісту, цілей, а також засобів та умов виховання підростаючого покоління.

Моральне виховання підлітків в умовах поліетнічного середовища загальноосвітньої школи стало предметом наукового пошуку В. Колкунової [5]. До педагогічних умов морального виховання старших підлітків у поліетнічному учнівському середовищі дослідниця відносить такі:

- організація процесу морального виховання підлітків на засадах особистісно орієнтованого підходу, а також врахуванні дії принципів гуманізації, діалогової взаємодії всіх суб'єктів виховного процесу, полікультурності та етнізації;
- змістовне орієнтування на побудову процесу морального виховання старших підлітків з урахуванням його поліетнічного контексту;
- забезпечення впровадження комплексу форм, методів і засобів виховання, яке ґрунтується на врахуванні вікових та етнокультурних особливостей старших підлітків.

Обговорення. Теоретичне дослідження морально-духовних цінностей учнівської молоді як предмету наукового інтересу засвідчує наявність зацікавленості наукової спільноти до всебічного вивчення цього питання, що однозначно підкріплює актуальність та значимість морально-духовних цінностей в піраміді ціннісних орієнтацій підростаючого покоління українців. Переважна більшість дослідників морально-духовними називають такі цінності як: честь, гідність, любов до Батьківщини, відповідальність, свобода, повага та ін. Механізмами формування морально-духовних цінностей виступають, умови, моделі, засоби тощо (залучення до конкретної морально-духовної діяльності; використання інноваційних технологій; оптимізація середовищного впливу шляхом залучення вчителів, батьків та інших значимих дорослих), які безпосередньо впливають на ефективність процесу та забезпечують якість

результату формування відповідних цінностей. Також варто відмітити, що специфіка механізмів формування та розвитку окремих складових морально-духовних цінностей значною мірою обумовлена суспільним досвідом, загальними цінностями, що передаються так би мовити на «генетичному рівні», а також тим, наскільки гостро постають виклики-стимули, як от гуманітарна криза сьогодення – війна в Україні.

Співробітниками відділу виховання на пограниччі Пів НАПН України було проведено опитування учнівської молоді та педагогів, батьків і вихователів з проблематики формування ціннісної єдності в умовах сучасних викликів. Загалом в опитуванні прийняло участь 24164 респонденти. З них – 10951 – дорослі та 13213 – учнівська молодь. Опитувальники подавались з урахуванням вікового та географічного (північ, південь, захід-1 та захід-2, схід та центр) критеріїв. З метою актуалізації питання, саме морально-духовних цінностей як складника ціннісної єдності та зважаючи на перспективу залучення до формувального етапу експериментального дослідження представників західних регіонів, коротко сфокусуємось на розумінні підростаючим покоління, саме західного регіону, змістовного наповнення блоку морально-духовних цінностей. Представимо та проаналізуємо результати опитувальників для областей західної частини України, об'єднаних у групи: 1) Тернопільська, Львівська та Чернівецька області; 2) Рівненська, Закарпатська, Івано-Франківська області на питання опитувальника: «На яких морально-духовних цінностях повинна ґрунтуватись ціннісна єдність?». Респонденти мали можливість обрати не більше п'яти позицій із запропонованих у варіантах відповідей до цього питання. Результати розподілились наступним чином: 62 % опитаних обрали «гідність і чесність», 54,4 % – «справедливість», 44,5 % – «любов до Батьківщини, патріотизм», 43,5 % – «ціннісне ставлення до інших»; 42,5 % – «повага до прав і свобод інших», 41,3 % – «толерантність», 40,5 % – «свобода», 37 % – «повага, готовність прийти на допомогу», 35,7 % – «доброта і милосердя»; 26 % – «ціннісне ставлення до довкілля»; 19,7 % – «щирість та емпатія»; 16,9 % - «віра в Бога». Результати представимо діаграмою 1.

Відзначимо також, що об'єднуючими факторами, які визначили опитані представники учнівської молоді, можуть виступати: «любов до Батьківщини» - 35,3 % підлітків, «збереження незалежності і суверенітету» - 13,7 % респондентів підліткового віку; «згуртування в боротьбі з ворогом» - 7,8 % опитаних представників учнівської молоді.

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на питання опитувальника «На яких морально-духовних цінностях повинна ґрунтуватись ціннісна єдність?»

Представлені вище результати опитування підтверджують наше припущення про важливу роль морально-духовних цінностей в системі ціннісної єдності сучасної учнівської молоді. Що ж до змістовного наповнення блоку морально-духовних цінностей, то відзначимо змістовну синергію підходів науковців, що вивчали цю проблематику та представників учнівської молоді, що була залучена до проходження опитування.

Висновки. Більшість науковців, які присвятили свої наукові пошуки дослідженню проблеми формування морально-духовних цінностей виокремлюють такі їхні складники: гідність, порядність, честь, любов до Батьківщини, патріотизм, толерантність, щирість, старанність тощо. Механізмами формування морально-духовних цінностей визначено: міжсекторальну взаємодію; залучення батьків до процесу виховання; врахування ментальних, етнічних та інших особливостей; розробку спеціальних моделей, програм, технологій тощо.

Сучасні реалії життя учнівської молоді пріоритезують певні виклики та обставини, які продукують формування тих чи інших цінностей, у в тому разі і духовно-моральних. Результати опитування учнівської молоді західних областей України засвідчили зацікавленість респондентів тематикою ціннісної єдності. Більшість опитаних представників учнівської молоді

відзначили, що такі складники як гідність, чесність, любов до Батьківщини і патріотизм, повага, ціннісне ставлення до інших, свобода, толерантність, справедливість є провідними в структурі цінностей досліджуваної групи. Зазначене актуалізує потребу пошуку сучасних та дієвих механізмів формування означених ціннісних орієнтацій. Цікавою та важливою, з нашої точки зору, видається також тематика дослідження впливу значимих дорослих на процес і результат формування морально-духовних цінностей учнівської молоді в реаліях сьогодення.

Список використаних джерел

1. Бельмаз Я. М. Моральне виховання підлітків у загальноосвітніх школах США (друга половина XX століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2005. 22 с.
2. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ – Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
3. Бирик Д. Ціннісні орієнтації учнівської молоді України в умовах воєнного стану. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2022. № 26. Кн. 1. С. 43-54. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54>
4. Волосевич І., Когут І. та ін. Вплив війни на молодь України. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/ (дата звернення: 01.08.2025).
5. Колкунова В. В. Моральне виховання старших підлітків в умовах поліетнічного учнівського середовища загальноосвітньої школи : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07. Миколаїв, 2009. 22 с.
6. Кривоніс С. В. Моральне виховання старшокласників у сільських школах України 80-90-х рр. XX ст. : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ, 2003. 22 с.
7. Лаппо В. В. Теоретико-методичні засади формування духовних цінностей студентської молоді в навчально виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 44 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710840/1/Lappo_aref.pdf (дата звернення: 22.07.2025).
8. Матяж С. В., Березянська А. О. Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер.: Соціологія. 2013. Т. 225. Вип. 213. С. 27-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_7 (дата звернення: 01.08.2025).
9. Сембрат А. Л. Моральне виховання старшокласників у навчально-виховному процесі гімназії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2007. 22 с.
10. Ціннісні орієнтири сучасної української школи URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14322/> (дата звернення: 03.08.2025).

References

1. Belmaz, Ya. M. (2005). *Moralne vykhovannia pidlitkiv u zahalnoosvitnikh shkolakh SShA (druha polovyna XX stolittia)* [Moral education of adolescents in general education schools of the USA (the second half of the 20th century)] (Dissertation Abstract, Luhansk).
2. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti* [Personality on the path to spiritual values]. Kyiv – Chernivtsi: Bukrek.
3. Bybyk, D. (2022). Tsinnisni oriientatsii uchnivskoi molodi Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Value orientations of student youth of Ukraine under the conditions of the state of martial]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi*, 26(1), 43-54. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54>
4. Volosevych, I., & Kohut, I. (2023). *Vplyv viiny na molod Ukrainy* [Impact of war on youth in Ukraine]. Retrieved from https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/
5. Kolkunova, V. V. (2009). *Moralne vykhovannia starshykh pidlitkiv v umovakh polietnichnoho uchnivskoho seredovyshcha zahalnoosvitnoi shkoly* [Moral education of older adolescents in the conditions of a multiethnic student environment of a comprehensive school] (Dissertation Abstract, Mykolaiv).

6. Kryvonis, S. V. (2003). *Moralne vykhovannia starshoklasnykiv u silskykh shkolakh Ukrainy 80-90-kh rr. XX stolittia* [Moral education of high school students in rural schools of Ukraine in the 80s-90s of the 20th century] (Dissertation Abstract, Ivano-Frankivsk).

7. Lappo, V. V. (2018). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia dukhovnykh tsinnosti studentskoi molodi v navchalno vykhovnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zaklad* [Theoretical and methodological principles of the formation of spiritual values of student youth in the educational process of a higher educational institution] (Dissertation Abstract, Kyiv). Retrieved from https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710840/1/Lappo_aref.pdf

8. Matiazh, S. V., & Berezianska, A. O. (2013). Klasyfikatsiia tsinnosti ta tsinnisnykh oriientsii osobystosti [Theoretical and methodological principles of the formation of spiritual values of student youth in the educational process of a higher educational institution]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia». Seriia: Sotsiologhiia*, 225(213), 27-30. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2013_225_213_7

9. Sembrat, A. L. (2007). *Moralne vykhovannia starshoklasnykiv u navchalno-vykhovnomu protsesi himnazii* [Moral education of high school students in the educational process of the gymnasium] (Dissertation Abstract, Kyiv).

10. *Tsinnisni oriientyry suchasnoi ukrainskoi shkoly* [Value orientations of the modern Ukrainian school] (2019). Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14322/>

Nataliia Shpyh,
PhD in Pedagogy,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv

MORAL AND SPIRITUAL VALUES OF STUDENTS: SCIENTIFIC AND THEORETICAL RESEARCH OF THE ESSENCE AND MECHANISMS OF FORMATION

Abstract. The article examines scientific and theoretical approaches to determining the content and mechanisms of moral and spiritual values of schoolchildren in wartime conditions.

The purpose of the article is to study the scientific achievements on the issues of the formation of moral and spiritual values; analysis of the results of a survey of representatives of modern student youth in the western regions of Ukraine on the issues under study.

The main tasks are defined as the study of scientific approaches to determining the content of moral and spiritual values; a description of the proposed mechanisms for the formation of moral and spiritual values of young students; updating the content of moral and spiritual values of modern young students in the system of value orientations (based on the results of a survey).

To achieve the goal, a set of methods was used: analysis, synthesis, systematization, survey, and comparison. During the research, the source database on the research problem was analyzed, and a scientific comparison of approaches to understanding the content of moral and spiritual values and the mechanisms of their formation was conducted. A survey of young students (western regions of Ukraine: Zakarpattia, Chernivtsi, Lviv, Ternopil, Ivano-Frankivsk, and Rivne) was conducted on the problem of forming a unity of values, focusing on the spiritual and moral values of young students. The survey results were analyzed, and the relationship between the understanding of the content of moral and spiritual values as outlined in the scientific works of researchers and that of our respondents was established. Further research prospects are identified, in particular regarding the comparison of teachers' and parents' understanding of the content of moral and spiritual values, as well as the study of the specifics of students' moral and spiritual values in other regions of Ukraine.

The novelty of the study lies in the experimental analysis of the meaningful understanding of moral and spiritual values by modern young students as an important component of the system of values in the environment of modern schoolchildren.

Keywords: values, moral and spiritual values, student youth, honour, dignity, love for the Motherland, patriotism, freedom.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2025
Стаття прийнята до публікації 15.08.2025